

KONFERENCJA “KULTURA, PRZESTRZEŃ, TOŻSAMOŚĆ – 10 LAT USTAWY KRAJOBRAZOWEJ”

DO KOGO NALEŻY KRAJOBRAZ?

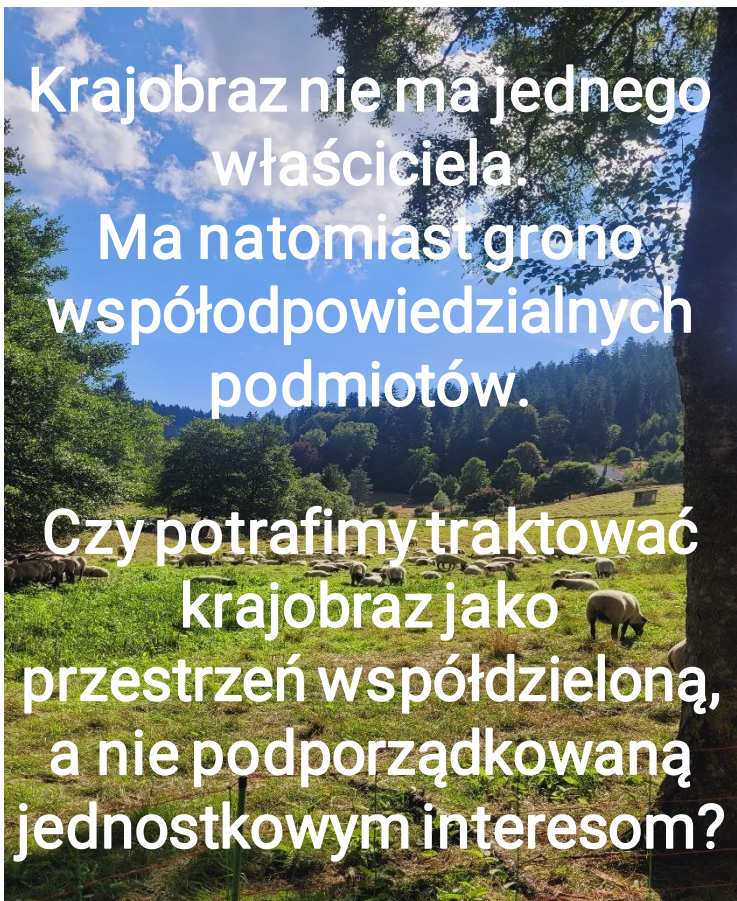
MAŁGORZATA PETERS

WARSZAWA, 8 X 2025 r.

DO KOGO NALEŻY KRAJOBRAZ?

Krajobraz jest przedmiotem wiedzy: fizycznej, kulturowej, społecznej i estetycznej. **Eksperci** pomagają go rozumieć, diagnozować i projektować. Dostarczają narzędzi, standardów i argumentów, które kształtują jakość, trwałość rozstrzygnięć administracyjnych i innych działań.

Krajobraz jest dobrem wspólnym, za którego ochronę i kształtowanie konstytucyjną odpowiedzialność ponosi **państwo**. Administracja tworzy ramy prawne, planistyczne i finansowe, decydując, czy krajobraz będzie traktowany jako zasób strategiczny, czy jako tło.

Krajobraz jest przestrzenią życia, pamięci i relacji. **Mieszkańcy** są jego codziennymi użytkownikami, ale też strażnikami i współtwórcami. Głos społeczności w konsultacjach, inicjatywach lokalnych i działaniach edukacyjnych jest kluczowy dla autentyczności i trwałości krajobrazu.

Krajobraz jest przestrzenią inwestycji, ale też współodpowiedzialności. **Przedsiębiorcy**, inwestorzy i projektanci mają realny wpływ na jego kształt. Ich działania mają wpływ na jakość przestrzeni - mogą wzmacniać lub osłabiać wartości krajobrazowe.

KTO I CO KSZTAŁTUJE KRAJOBRAZ?

Krajobraz to przestrzeń, w której splatają się pamięć, tożsamość i wyobrażenia o tym, co dopiero nadejdzie. Zmienia się nie tylko fizycznie, lecz także w naszej percepcji, wraz z doświadczeniem, emocjami i kulturowym kontekstem. W tym procesie czas odgrywa rolę niezależnego współtwórcy.

Każda ingerencja w krajobraz zostawia trwały ślad: materialny, symboliczny lub społeczny, który będą odczytywać przyszłe pokolenia.

**Czy potrafimy kształtować krajobraz myśląc o następnych pokoleniach,
czy myślimy tylko o bieżących potrzebach?**

KRAJOBRAZ JAKO DOBRO WSPÓLNE

Art. 5 Konstytucji RP: *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.”*

Krajobraz to: wspólne dobro i zasób, który współtworzymy, przestrzeń napięć, interesów i emocji, terytorium decyzji, wartości i pamięci. Krajobraz jako część środowiska podlega ochronie o randze konstytucyjnej. Państwo ma obowiązek wdrażania rozwiązań służących tej ochronie - także wtedy, gdy wymaga to proporcjonalnej ingerencji w prawa podmiotów trzecich.

Czy nie warto zatem dostrzec krajobrazu jako przestrzeni, w której spotykają się interes publiczny, rozwój gospodarczy i odpowiedzialne planowanie?

KRAJOBRAZ W KONTEKŚCIE EUROPEJSKIEJ KONWENCJI KRAJOBRAZOWEJ

Europejska Konwencja Krajobrazowa z 20 października 2000 r. definiuje krajobraz jako „*obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i wzajemnego oddziaływania czynników naturalnych i/lub ludzkich*” - to definicja, która podkreśla zarówno percepcję, jak i procesy kształtujące przestrzeń.

Celem Konwencji jest promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu oraz organizowanie współpracy europejskiej w tym zakresie, opartej na wymianie doświadczeń, specjalistów i tworzeniu dobrej praktyki. Konwencja zobowiązuje nas do ochrony każdego rodzaju krajobrazu - nie tylko wyjątkowego, ale także codziennego, zwyczajnego, lokalnego. Określa także obowiązek uwzględniania krajobrazu w politykach publicznych.

**Minęło 20 lat, odkąd Konwencja obowiązuje w Polsce.
Czy jednak uznajemy krajobraz za wspólną sprawę
i wartość nadrzędną?**

KRAJOBRAZ I *GENIUS LOCI*

Deklaracja w sprawie zachowania *genius loci* przyjęta przez XVI Zgromadzenie Generalne ICOMOS 4 października 2008 r. w Quebecu, definiuje ducha miejsca jako zespół elementów materialnych (obiekty, krajobrazy) i niematerialnych (tradycyjna wiedza, wartości, wspomnienia, rytuały, kolory, zapachy itd.), które nadają przestrzeni sens, emocje i głębię.

Genius loci jest dynamiczny, odnawialny, kulturowo zróżnicowany i podtrzymuje ciągłość wspólnot. Miejsca nim obdarzone wymagają szczególnych strategii zarządzania, uwzględniających pluralizm i możliwe konflikty wartości. Przekaz międzypokoleniowy i międzykulturowy oraz świadoma komunikacja są kluczowe dla jego trwania.

Na ile, w świetle obecnych praktyk zarządzania krajobrazem, naprawdę słuchamy głosu miejsca, a na ile go zagłuszamy?

fot. B. Olkowska

KRAJOBRAZ A POLITYKA ARCHITEKTONICZNA

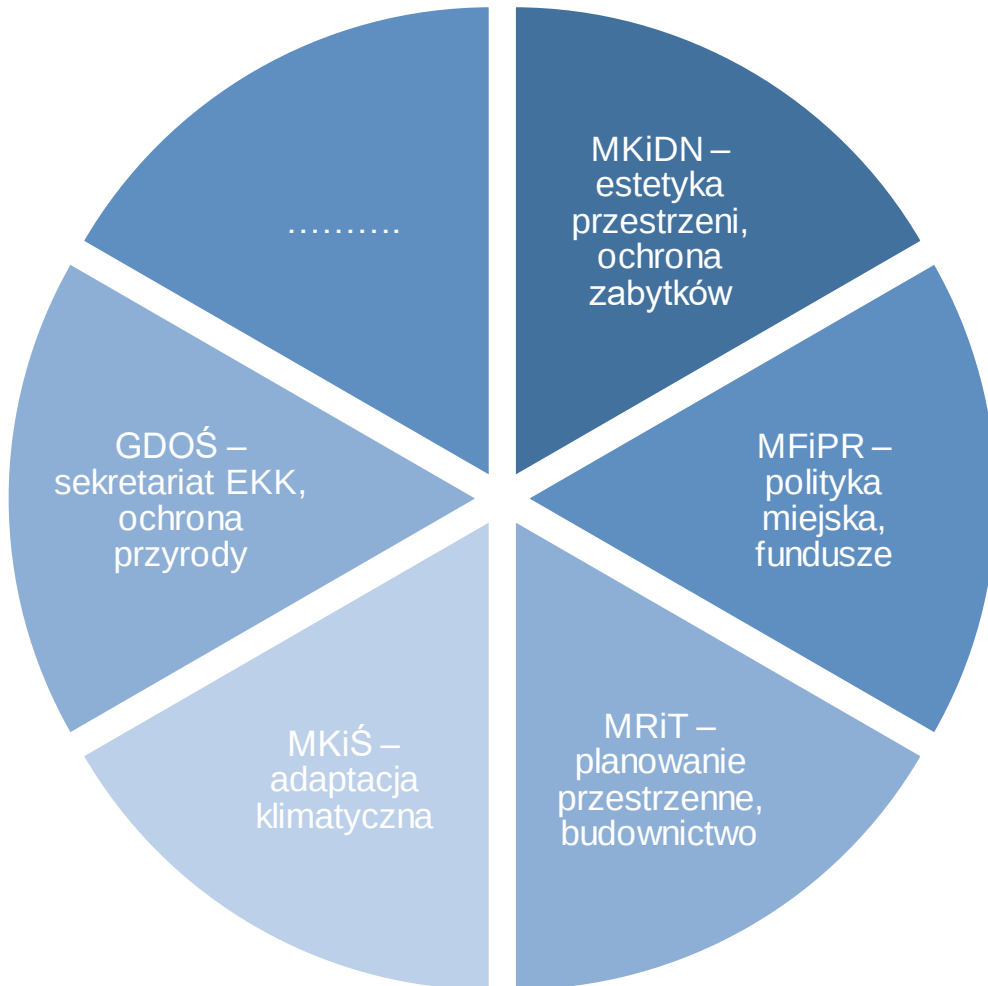
Czy architektura może istnieć bez kontekstu krajobrazowego?

Deklaracja z Davos, podpisana w 2018 roku przez sygnatariuszy Europejskiej Konwencji Kulturalnej, państwa-observatorów Rady Europy oraz przedstawicieli międzynarodowych instytucji doradczych w dziedzinie architektury, urbanistyki i dziedzictwa, wskazuje na potrzebę kompleksowej poprawy jakości środowiska życia człowieka. Podkreśla powiązanie środowiska zbudowanego i naturalnego we wspólną całość, w której dziedzictwo kulturowe powinno stanowić punkt odniesienia dla wszelkich przemian.

Opisana w Deklaracji Koncepcja Baukultur obejmuje każdą formę przekształcania przestrzeni zbudowanej z poszanowaniem jej kulturowego, przyrodniczego i krajobrazowego kontekstu. Wysoka jakość Baukultur to nie tylko estetyka, lecz także zdrowie, dostępność, tożsamość miejsca i trwałość ekonomiczna. Kryteria Davos Quality System: ➡ zarządzanie, funkcjonalność, środowisko, ekonomia, różnorodność, kontekst, tożsamość i piękno pozwalają tę jakość mierzyć. Architektura, wpisując się w krajobraz, nie tylko go uzupełnia, lecz wnosi do niego nowe znaczenia i powinna uwzględniać cele odpowiedzialnego nim zarządzania.

ZADANIA W ZAKRESIE OCHRONY I KSZTAŁTOWANIA KRAJOBRAZU

Ochrona i kształtowanie krajobrazu to zadanie przekraczające granice jednego sektora administracji. Wymaga ono nie tylko współdziałania wielu instytucji, lecz także uzgodnienia wartości i celów.

Każda jednostka wnosi własne kompetencje, narzędzia i perspektywy, ale czy potrafimy zbudować z nich spójną, odpowiedzialną politykę zarządzania krajobrazem?

GENEZA TZW. USTAWY KRAJOBRAZOWEJ

*„Pokaż mi krajobraz, w którym żyjesz, a powiem ci kim jesteś”
– stwierdził hiszpański filozof José Ortega y Gasset.*

Przywołany cytat zawiera głęboką prawdę – nasze podejście do otaczającego nas świata najdobitniej świadczy o tym co jest dla nas ważne, jaki system aksjologiczny wyznajemy. W efekcie kształtowanie krajobrazu ma znaczenie dla kultury, społeczeństwa, gospodarki i polityki. Wysoka jakość kształtowanego krajobrazu sprzyja rozwojowi kultury, tworzy więzi społeczne, chroni przed wykorzenieniem, przynosi korzyści gospodarcze i wzmacnia pozycję polityczną kraju.”

*uzasadnienie do projektu ustawy (druk sejmowy nr 1525 z 2013 r.)
oraz P. Wolski, Szkic do polityki kształtowania krajobrazu, w:
Ochrona krajobrazu przyrodniczego i kulturowego
a rozwój cywilizacyjny. Warszawa, 2011*

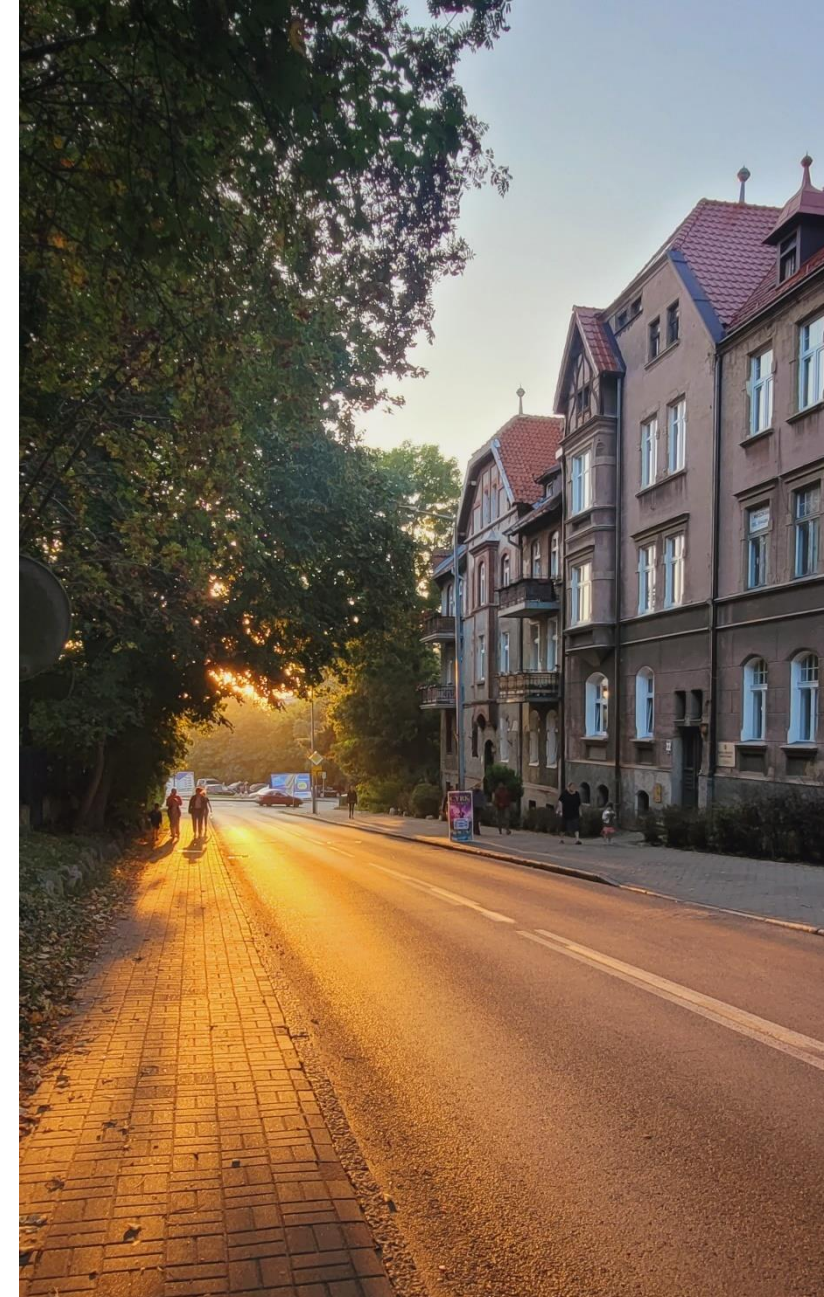

GENEZA TZW. USTAWY KRAJOBRAZOWEJ

Przyczyną podjęcia prac nad projektem ustawy krajobrazowej, obok potrzeby wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, były diagnozowane trudności w skutecznym egzekwowaniu ochrony krajobrazu w warunkach dynamicznej urbanizacji. Kontekstem pozostało niedostateczne pokrycie planistyczne kraju (widoczne także np. w niewielkiej liczbie parków kulturowych). W uzasadnieniu do projektu zwrócono uwagę na napięcie między potrzebami uporządkowania przestrzeni a lokalnym postrzeganiem regulacji jako potencjalnego ograniczenia rozwoju.

Wprowadzone przepisy wzmocniły rolę samorządów w ochronie krajobrazu, stworzyły ramy dla identyfikacji i wartościowania krajobrazów oraz zapewniły skuteczniejsze działanie narzędzi planistycznych.

**Czy po minionych 10 latach możemy powiedzieć,
że ustawa spełniła swoje zadanie?**

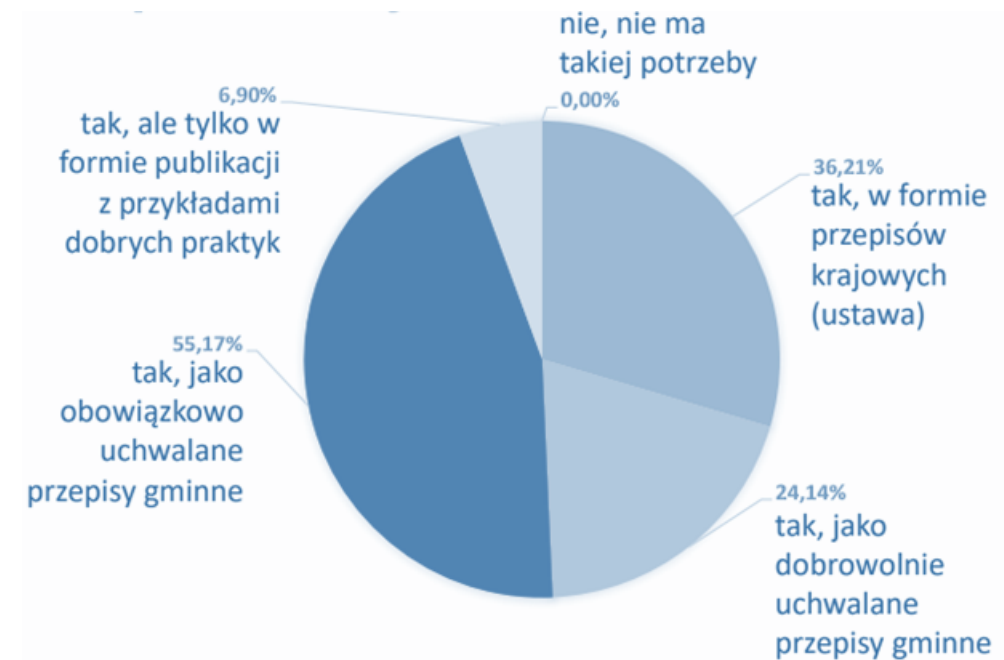

WNIOSKI Z KONFERENCJI Z 2019 R.

Konferencja MKiDN z NIAiU i TUP “Ochrona i kształtowanie przestrzeni publicznych” pozwoliła wykrystalizować kluczowe potrzeby i kierunki dalszych działań:

- Konkluzja kierunkowa: krajobraz jako wartość kulturowa i społeczna, przestrzeń tożsamości, pamięci i relacji społecznych, wymagająca interdyscyplinarnego podejścia.
- Nierównomierne wdrażanie uchwał krajobrazowych wynika nie tylko ze stanu ładu przestrzennego, lecz także z rozbieżnych interpretacji przepisów i obaw przedsiębiorców, potrzebne jest doprecyzowanie przepisów oraz ujednolicenie praktyk.
- Potrzeba wsparcia kompetencyjnego i organizacyjnego dla samorządów, by skutecznie korzystać z narzędzi ustawy, zwłaszcza uchwał krajobrazowych.
- Rekomendacja dla MKiDN: kontynuacja działań edukacyjnych i popularyzatorskich.

odpowiedzi na pytanie z ankiety konferencyjnej
dot. potrzeby wprowadzenia
jednolitych standardów krajobrazowych

DZIAŁANIA MKiDN W ZAKRESIE OCHRONY I KSZTAŁTOWANIA KRAJOBRAZU

- uzgodnienia projektów dokumentów rządowych oraz aktów prawnych wpływających na estetykę przestrzeni publicznej oraz ochronę zabytków
- działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa (np. kampania „Krajobraz mojego miasta”)
- działania Narodowego Instytutu Architektury i Urbanistyki (np. Laboratorium Regionów)
- organizacja konferencji i szkoleń (nt. kształtowania krajobrazu oraz z NID – nt. wartości kulturowych i krajobrazowych w strategiach rozwoju)
- wytyczne kształtowania przestrzeni publicznej dla jednostek MKiDN
- Główny Konserwator Zabytków jako organ wyższego stopnia w procedurze uzgodnienia projektów aktów planowania przestrzennego, decyzji lokalizacyjnych i zezwoleń na prace przy zabytkach
- publikacja „Przestrzeń dla zieleni. Klucz do lepszych inwestycji publicznych”
- przegląd standardów i wytycznych ochrony dóbr kultury współczesnej (w trakcie)

KRAJOBRAZ PO REFORMIE (SYSTEMU PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO)

Reforma systemu planowania przestrzennego z 2023 r. odnosi się do kwestii ochrony i kształtowania krajobrazu poprzez plan ogólny gminy. POG wzmacnia sprawczość samorządów na terenach nieobjętych MPZP, umożliwiając bardziej precyzyjne zarządzanie krajobrazem w skali całej gminy.

Czy w usprawnionym systemie planowania jest miejsce na wrażliwość krajobrazową?

Na ile samorządy wykorzystają POG, by krajobraz stał się przedmiotem świadomej ochrony i kształtowania?

MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ KRAJOBRAZU GDOŚ - 20 PAŹDZIERNIKA 2025 R.

Od 2010 r. przy Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska działa Krajowy Sekretariat Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, odpowiedzialny za jej wdrażanie w Polsce. Do jego zadań należy opiniowanie dokumentów rządowych, reprezentowanie Polski na forum międzynarodowym oraz współpraca z instytucjami naukowymi i edukacyjnymi. Sekretariat prowadzi działania informacyjne i promocyjne, m.in.: konferencje, warsztaty oraz coroczny **Dzień Krajobrazu** - wydarzenie edukacyjne, któremu towarzyszą spacerzy, konkursy i inicjatywy lokalne.

Ważnym obszarem działalności są także publikacje i ekspertyzy wspierające samorządy, w tym m.in.: poradnik dla gmin „Mój krajobraz współtworzę i chronię lokalnie” czy ekspertyza prawna nt. konsekwencji sporządzenia audytu krajobrazowego dla funkcjonowania samorządów.

**KONKURS
NA PLAKAT**
DNIA KRAJOBRAZU
2025

SYMBIOZA

Przyroda i Miasto w jednym Krajobrazie!

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
pragnie serdecznie zaprosić do udziału
w Konkursie na Plakat z okazji obchodów
Międzynarodowego Dnia Krajobrazu 2025!

Stwórz plakat, który stanie się wizytówką
tegorocznego Dnia Krajobrazu i razem
z nami pomóż w promowaniu ochrony
i doceniania otaczających nas krajobrazów!

**Dla zwycięzcy przewidziana jest atrakcyjna
nagroda rzeczowa!**

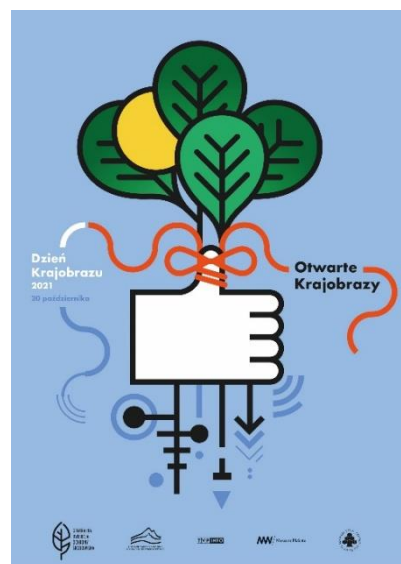
ZGŁOSZENIA
DO 20 SIERPNIA

Wszystkie niezbędne informacje
znajdziesz na www.gdos.gov.pl/konkurs

MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ KRAJOBRAZU

20 PAŹDZIERNIKA
2025 R.

2021

2022

2025

2023

2024

Kultura, przestrzeń, tożsamość – 10 lat ustawy krajobrazowej

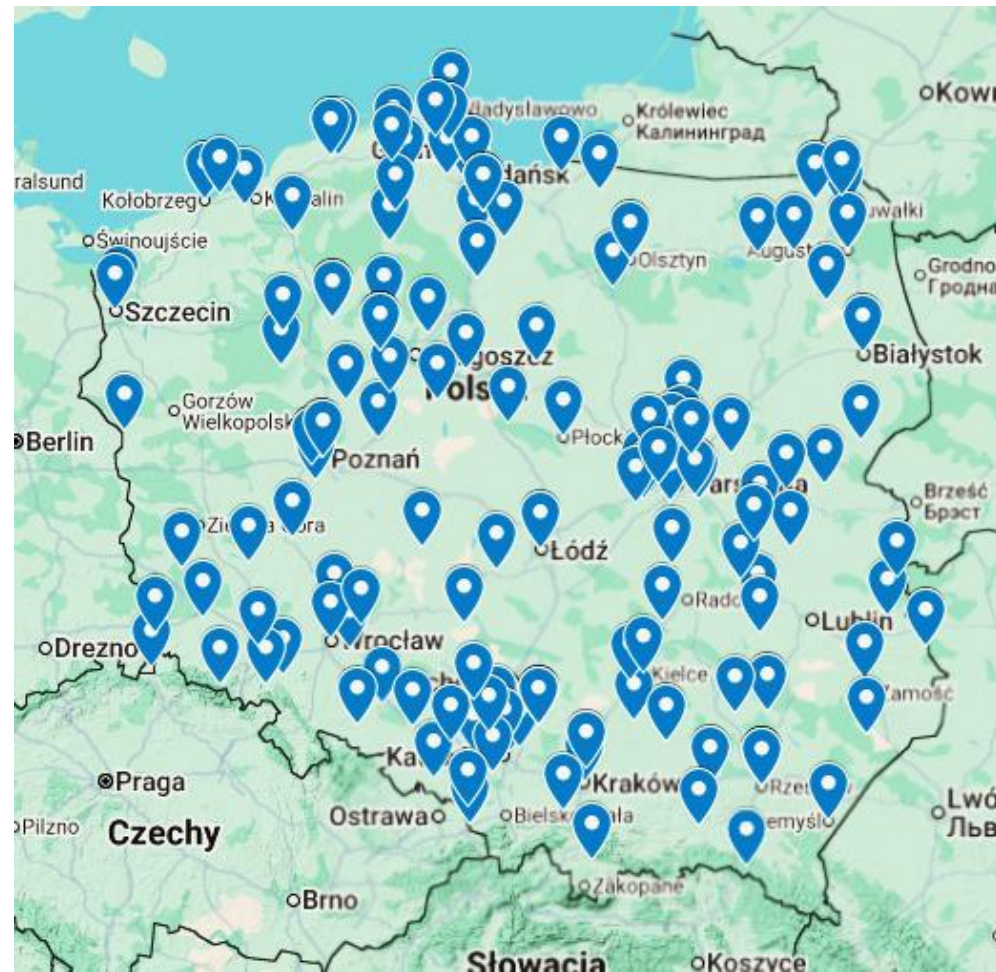
SZKOLENIA MKiDN

DOTYCZĄCE OCHRONY I KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH Z UWZGLĘDNIENIEM UCHWAŁ KRAJOBRAZOWYCH

W programie:

- przegląd narzędzi ochrony krajobrazu, z uwzględnieniem najnowszych zmian przepisów
- omówienie celu i zakresu uchwały krajobrazowej, z uwzględnieniem zasady proporcjonalności i równości
- sposób diagnozowania problemów do rozwiązania za pomocą uchwały
- relacje między uchwałą krajobrazową a aktami tworzącymi parki kulturowe i uzdrowiska
- aspekty finansowo-organizacyjne
- dobre praktyki z zakresu przygotowania, wdrażania i popularyzowania uchwał krajobrazowych

6. edycja – X 2025
Zapraszamy!

KONFERENCJA “KULTURA, PRZESTRZEŃ, TOŻSAMOŚĆ – 10 LAT USTAWY KRAJOBRAZOWEJ”

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

zapraszam do śledzenia informacji
o działaniach MKiDN w zakresie estetyki przestrzeni publicznej

WARSZAWA, 8 X 2025 r.